

Yoksulluğa, Ayrımcılığa ve Dışlanmaya Karşı: Bakım Ekonomisi

Özgür Arun

Prof. Dr., Baş Editör, Senex: Yaşlılık Çalışmaları Dergisi

Adres: Akdeniz Üniversitesi, Sosyoloji Bölümü, Kampüs, Antalya

E-Posta: arun@akdeniz.edu.tr

Doi: 10.5281/zenodo.15699624

Künye: Arun, Ö. (2025). Yoksulluğa, Ayrımcılığa ve Dışlanmaya Karşı: Bakım Ekonomisi. Senex: Yaşlılık Çalışmaları Dergisi, 9(1), 1-2.

 <https://orcid.org/0000-0002-6232-0785>

Bakım bir ihtiyaçtır. Tekrar söyleyeyim: bakım bir muhtaçlık değil, bir ihtiyaçtır. Bakımı muhtaçlık değil de bir ihtiyaç olarak düşündüğümüzde, bakım alan ve bakım veren arasında asimetrik bir iktidar ilişkisi yaratmaktan da çıkarıyoruz onu. Ancak, bakım işi Türkiye’de hala görünmeyen ellerle, çoğunlukla kadınların, yaşlı kadınların, göçmen kadınların, yoksul kadınların sırtına yüklenmektedir.

Peki, sürdürülebilir, adil ve hak temelli bir bakım ekonomisi inşa etmek için nasıl bir yol izlenmeli? Bu sorunun yanıtı yalnızca ekonomik değil; politik, toplumsal ve etik bir tahayyül gerektiriyor.

Birleşmiş Milletler (UN, 2024) tarafından “kapsayıcı kalkınmanın mümkün kılınmasının yolu” olarak tanımlanan bakım ekonomisi, yalnızca bakım ihtiyacı olanlara hizmet sunmayı değil; bu hizmeti sunanlara ekonomik ve sosyal haklar tanımayı da içerir. Ne var ki Türkiye’de sosyal bakımın yapısı hala parçalı ve dağınık: kurumlar arası eşgüdüm eksik, hizmetler mekansal olarak eşitsiz dağılmış, bakım işgücü ise hem güvencesiz hem de değersizleştirilmiş durumda. Oysa bu yapısal dağınıklık yalnızca bir koordinasyon sorunu değil; toplumsal cinsiyet körlüğüyle iç içe geçmiş, sınıfsal ve mekansal eşitsizlikleri yeniden üreten bir bakım rejiminin izdüşümüdür.

Senex’in önceki sayılarında hep birlikte altını çizdiğimiz gibi: “yaşlanma bir sorun değildir”, “yaşlılar homojen toplumsal bir grup değildir”, “yoksullaşarak yaşlan-

mak kader değildir”. Aynı şekilde artık şunu da açıkça söylemeliyiz: “bakım piyasaya bırakılamaz!” Çünkü piyasa yalnızca kâr ve verimliliği gözetir; hakkı, şefkati, güveni ve karşılıklılığı bilemez.

Peki, nasıl bir bakım ekonomisi? Türkiye’de bakım ekonomisini sürdürülebilir kılmak için beş temel ilkeyi uygulamaya ihtiyacımız var:

1. Hak Temelli Hizmetler: İhtiyaç temelli yardım politikalarından vaz geçip, evrensel haklara dayalı bakım düzenlemelerine geçilmelidir. Yaşlılık, engellilik, çocukluk gibi yaşam evreleri birer “risk durumu” değil, bakım hakkının doğal uzantılarıdır.
2. Toplumsal Cinsiyet Duyarlılığı: Kadınların ücretsiz bakım emeği üzerinden kâr eden sistemin adaletsizliğini tersine çevirmek için bakım hakkı anayasal güvence altına alınmalı; kadınların gelir, zaman ve sosyal güvenlik eşitsizlikleri giderilmelidir.
3. Kamu Sorumluluğu ve Kamu Yatırımı: Bakım, piyasa dışı bir kamusal görev olarak görülmelidir. Merkezi ve yerel yönetimler arasındaki yetki ve kaynak dengesizliğini aşmak için entegre planlamalar yapılmalıdır.
4. Yerelleşmiş ve Kapsayıcı Hizmet Tasarımı: Coğrafi eşitsizlikleri azaltmak için kırsal ve kentsel alanlarda erişilebilir bakım modelleri yaygınlaştırılmalıdır.
5. Bakım Emekçisinin Güçlendirilmesi: Profesyonel ve aile üyesi bakım verenler için insana yakışır iş, yaşam

boyu eğitim, sosyal güvence ve örgütlenme hakları, bakım ekonomisinin belkemiğidir. Bakım verenlerin medeni ve sosyal hakları tanınmalıdır.

Sosyal bakım hizmetlerinde kurumsal entegrasyonun sağlanamaması yalnızca hizmet sunumunun verimliliğini değil, bakım alanının ve bakım verenin onurunu da zedeliyor. Türkiye’de bakım sisteminin sürdürülebilir olması için tek bir bakanlığın altına yığılmış “yaşlı bakımı” politikasından uzaklaşmak şart. Bunun yerine istihdam, eğitim, toplumsal cinsiyet, göç, kentleşme gibi alanlarda çok sektörlü ortaklıklara dayalı bir sistem inşa edilmelidir. Birbirimize bakmadan, bu dünyayı nasıl iyileştirebiliriz? Bu bağlamda, BM’nin önerdiği “5R Çerçevesi” (Recognize, Reduce, Redistribute, Reward, Represent) Türkiye için yol gösterici olabilir (UN, 2024).

Bizler, bakım emeğinin görünür kılındığı, toplumsal adaletin bakım politikalarıyla inşa edildiği bir ülkeyi hayal ediyoruz. Yaz 2025 sayımızda bu hayali somutlaştırmak üzere disiplinlerarası yazılara yer verdik. Bu sayıya katkı sunan tüm araştırmacılara, görüşlerini esirgemeyen hakemlerimize ve bu kolektif emeği taşıyan editorial ofisimize sonsuz teşekkürler.

Kaynakça

United Nations. (2024). Transforming Care Systems in the Context of the Sustainable Development Goals and Our Common Agenda. UN System Policy Paper.